

Олена ВІКТОРИНА

НАЗВИ ХЛІБОБУЛОЧНИХ ВИРОБІВ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРІВ ПИСЬМЕННИКІВ ХVІІІ-ХІХ СТ.)

Анотація. У статті проаналізовано назви хлібобулочних виробів в українській мові на матеріалі художніх творів письменників ХVІІІ-ХІХ ст. До аналізу залучено тексти таких авторів: І. Котляревського, П. Гулака-Артемівського, Л. Боровиковського, М. Гоголя, Г. Квітки-Основ'яненка, М. Макаровського, П. Білецького-Носенка, Т. Шевченка, С. Александрова, Л. Глібова, Панаса Мирного, І. Нечуя-Левицького, М. Старицького, І. Карпенка-Карого, І. Франка, Марка Вовчка, М. Коцюбинського, М. Кропивницького, О. Кобилянської.

Ключові слова: мовна картина світу, лексико-тематична група, назви хлібобулочних виробів, лексичне значення, лексикографічні джерела, активна лексика, пасивна лексика.

Актуальність проблеми

Вагомим складником як суспільної думки, так і свідомості окремої людини є поняття «картина світу». Лексико-тематична група назв на позначення важливих для життя людини речей привертає увагу етнографів і мовознавців. Перші спроби записати назви страв українців й описати способи їх приготування було здійснено ще в ХІХ ст. [6; 12; 15].

Аналіз останніх досліджень і публікацій

В україністиці тематична група «Назви хлібобулочних виробів» неодноразово була предметом дослідження. Л. Болібрux проаналізувала назви хліба в обрядово-звичаєвій структурі традиційного весілля бойків [1]; Л. Борис – номінації хлібних виробів у буковинських говірках [2]; М. Волошинова – у східнословобожанських [4]; В. Різник – у надсянсько-наддністрянських [13]; З. Ганудель описала назви на означення хліба в українських говорах Східної Словаччини [5];

В. Дроботенко – семантичні назви весільного хліба у східностепових говірках [7]; К. Кацалапенко – найменування цього продукту в календарній обрядовості Східного Поділля [9]; І. Магрицька – номінації весільного печива в українських східнословобожанських говірках [10]; Н. Загнітко – назви хліба та його частин у східностепових говірках Донеччини [8]; С. Творун – українські обрядові хліби на матеріалах Поділля [14]; Г. Мазур – найменування великоднього хліба в українських говірках Карпат [11]; В. Шелемех – назви хліба та його частин у говірках надсянсько-наддністрянського суміжжя [16] та ін. Частиною дисертаційної роботи С. Яценка було дослідження найменування печених виробів із тіста, страв із вареного й смаженого тіста [17].

У нашій попередній розвідці було зроблено частотний і лексико-семантичний аналіз назв перших страв в українській мові на матеріалі текстів письменників ХVІІІ-ХІХ ст. [3].

Отже, тема досить актуальна. Однак назви хлібобулочних виробів у творах українських письменників зазначеного періоду ще не були об'єктом спеціального розгляду.

Об'єкт дослідження – тексти творів письменників ХVІІІ-ХІХ ст. До аналізу залучено такі тексти: «Енеїда» (1798-1842), «Наталка Полтавка» (1819) І. Котляревського; «Пан та собака» (1818), «Солопій та Хівря, або Горох при дорозі» (1819), «Ну все ж таки...» (1852) П. Гулака-Артемівського; «Свара» (1852), «Мішок з грішми» (1852), «Голодний Хома» (1852) Л. Боровиковського; «Ніч перед Різдом» (1832), «Втрачена грамота» (1829-1831) М. Гоголя; «Пархімове снідання» (?), «Маруся» (1832), «Конотопська відьма» (1833), «Салдацький патрет» (1833), «Сватання на Гончарівці» (1835), «Сердешна Оксана» (1841) Г. Квітки-Основ'яненка; «Гарасько, або талан и в неволи» (1845), «Наталия, або дви доли разом» (1848) М. Макаровського; «Лисиця да цапля» (?), «Рибалка да дрібнії рибки» (?), «П'яниця да його жінка» (?) П. Білецького-Носенка; «І мертвим, і живим, і ненародженим...» (1845), «Петрусь» (1850), «Невольник» (1859)

Т. Шевченка; «Вовкулака» (1848) С. Александрова; «Вівчар» (1858); «Дві московки» (1868), «Хмари» (1874), «Кайдашева сім'я» (1878), «Бурлачка» (1880), «Голодному й опеньки – м'ясо» (1887), «Навіжена» (1891) І. Нечуя-Левицького; «Хіба ревуть воли, як ясла повні?» (1875) Панаса Мирного; «Чабан і Комар» (1892-1893), «Вівчар» (1858), «Скоробагатько» (1892-1893), «Паляниця й книш» (1891) Л. Глібова; «За двома зайцями» (1883) М. Старицького; «Борислав сміється» (1881-1882) І. Франка; «Козачка» (1857), «Сестра» (1857), «Горпина» (1857), «Як Хапко солоду відрікся» (1860) Марка Вовчка; «Мартин Боруля» (1886), «Сто тисяч» (1889), «Безталанна» (1886) І. Карпенка-Карого; «Харитя» (1891) М. Коцюбинського; «Олеся» (1891) М. Кропивницького; «Некультурна», «Земля» (1895–1901) О. Кобилянської. У дужках зазначено роки написання творів; знак питання свідчить про те, що дату, на жаль, не зафіксовано.

Предмет дослідження – назви на позначення хлібобулочних виробів. Під терміном «хлібобулочний» розуміємо «випечений з борошна» (СУМ, XI, с. 81).

Мета – дослідити назви хлібобулочних виробів, зафіксовані у художніх творах XVIII-XIX ст.

Для досягнення поставленої мети визначаємо такі **завдання**:

1) знайти у художніх текстах творів письменників XVIII-XIX ст. назви на позначення хлібобулочних виробів;

2) зробити їх кількісний аналіз частотності вживання авторами;

3) проаналізувати лексичне значення назв;

4) визначити серед назв застарілі.

При цитуванні дотримуємося авторського оригінального правопису.

Виклад основного матеріалу дослідження. В аналізованих текстах виявлено 36 назв хлібобулочних виробів: *хліб, паляниця, буханець, балабушка, книш, калач, булка, пампух, пампушка, сухар, потапці, малай, бублик, пиріг, пиріжок, корж, коржик, сластьон, стовпонець, медяник, маківник, млинець, блин, гречаник, горохв'яник, ріжок, пундик, стулень, вертута, папушник, мандріка, маторженик, мнішки, хрусти, вергуни, шулік*.

Хліб. У сучасній українській мові ця лексема функціонує з таким значенням: «Харчовий продукт, що випікається з борошна» (СУМ, XI, с. 78). Аналогічно слово тлумачили лексикографи XIX ст. (Б-Н, с. 376; Грінченко, IV, с. 401). Назва є найпоширенішою серед аналізованих. Вона зафіксована в текстах чотирнадцятих авторів: *Терпило зовсім ізвівся; в бідності умер і без куска хліба оставив жінку і дочку* (І. Котляревський); *«Добривечір!» вони сказали: «Чи сподівалися гостей? Коли-що справді дожидали, прийміть й хліб собі отсей»* (С. Александров); *Коли не забредеш к Мірошнику бувало, у його є і хліб, і сіль, і сало...* (Є. Гребінка); *А мій Хома сказав: "Як хліба край, Той під вербою рай"* (Л. Боровиковський); *Обіцянкам не довіряй, ізроду ще вони не годували хлібом* (П. Білецький-Носенко); *Він не по-нашому наколядував: я думаю, сюди по цілій чверті барана кидали; а ковбас та хліба, мабуть, і не злічити* (М. Гоголь); *Та в мене ще шматків зо два є хліба в торбині...* (Т. Шевченко); *Сама хазяйка накраяла хліба, а хазяїн вніс з хижки бокату пляшку горілки і поставив на стіл* (І. Нечуй-Левицький); *Сіда Чипка коло землянки, виймає черствий хліб з торбини, починає снідати* (Панас Мирний); *Бо дарма їсти хліб Рячко наш не любив* (П. Гулак-Артемівський); *Ніхто, дивлячись на нього, не подумав би, що в сій голові вертиться що небудь, окрім думки про смачний шматок хліба да затишну хату* (П. Куліш); *Два помічники наливали пиво, другі два розносили різники хліба та сушену рибу* (І. Франко); *Послухай мене, доню моя: краще білий хліб, ніж чорний, краще пан, ніж хам!* (І. Карпенко-Карий); *Нехай візьме шматок хліба та дрібок солі та й пообіда* (М. Кропивницький); *Упоравшись, зняла серп з полиці, поклала в торбинку хліба та цибулі і зав'язалась рябенькою хусточкою* (М. Коцюбинський); *Хліба та булок куплю в Чернівцях* (О. Кобилянська).

У п'ятих творах зафіксовано демінутив «хлібець»: *А москаль та німець і там найдуть хлібець* (Т. Шевченко); *Як перед більшим менший чоловік До правди повернуть язик Одважиться, по стародавній мові, Що хлібець їж, А правду ріж, Того й гляди – утнуть, як Комарові* (Л. Глібов); *Чи вчинила хлібця, чи спекла – мерцій до подруг: там її ждуть-дожидують...* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Народу натислося, за роботу тяжко плата мала і чимраз ще меншає, а ту ще злодії жиди хліба не довозять, дорожню от яку зробили: до хлібця докупитися тяжко!* (І. Франко); *Він купить йому яблук і принесе добрий, білий хлібець, коби вже лише тут був, коби був уже тут.* (О. Кобилянська). В одному – зменшувальну форму *хлібенята*: *Деякі хрестилися та шептали "очаааш", другі дрімали на сонячній спеці, інші знов держали в руках десятик্রেїцарові хлібенята і цибулю і їли, кусаючи з цілого, некраяного хліба* (І. Франко).

Паляніця. У тлумачному словнику української мови лексему зафіксовано з таким значенням: «Хлібина перев. з пшеничного борошна, певним чином замішаного» (СУМ, VI, с. 33). У лексикографічних джерелах XIX ст. назва пояснюється так: «сайка грешневая (!), иногда сверху примазанная сыромъ» (Б-Н, с. 270); «родъ булки, хлѣбъ изъ пшеничной муки, или изъ пшеничной, смѣшанной съ другою» (Грінченко, III, с. 90). В. Даль так тлумачить лексему «сайка»: «булка, пшеничный хлѣбец самага крутаго замѣсу» (Даль, IV, с. 131).

Цю назву хліба виявлено у дванадцятьох авторів: *Хіба паляниці або що?* (І. Котляревський); *Всі наввипередки поспішали розказати красуні що-небудь нове, викладали з мішків і хвалилися паляницями, ковбасами, варениками, яких встигли чимало вже наколядувати* (М. Гоголь); *Мелашка взяла паляницю в руки* (І. Нечуй-Левицький); *Явдоха й узяла з чужої коробки паляницю, стала на сход сонця, тричі перехрестилась та й покотила паляницю навпаки сонця* (Г. Квітка-Основ'яненко); *А за тим настигли сестри, куми, то зовици; Залюбки книши побгали, стульні й паляниці...* (М. Макаровський); *А де ж ти діла паляницю?* (Т. Шевченко); *А після обіду Мотря старцям роздавала по шматку паляниці в торбу, а Чіпка – по сім гривен у руку* (Панас Мирний); *Чи вже я вас думав киями замість паляниць годувати?* (П. Куліш); *Сиділа у печі хороша Паляниця...* (Л. Глібов); *Давай, бабо, дві паляниці, та повертайсь, бо начальство дожидать не согласно* (Марко Вовчок); *А тепер вони у одній світлиці, Їдять з медом пухкі книші й паляниці...* (М. Старицький); *Ми тиєниці наваримо, паляниць напечемо* (О. Кобилянська). Це дозволяє стверджувати, що такий хліб був поширений в українців XVIII-XIX ст. В одному тексті зафіксовано демінутив: *Хто, було, закличе, нагодує його, хто й додому паляничку або грудку каші дасть...* (Г. Квітка-Основ'яненко). У сучасній мові слово активне.

Буханець. Укладачі тлумачного словника так пояснюють цю назву: *буханець* «змени. до бухан», *бухан* «Пшенична або гречана хлібина; взагалі одна хлібина» (СУМ, I, с. 266). У словнику П. Білецького-Носенка знаходимо *буханець*, *бухань*, *буханчикъ* «цѣлый печеный хлѣбъ, хлѣбецъ» (Б-Н, с. 65); у Б. Грінченка – *буханець* 1. «круглий пшеничний или гречневый хлѣбъ»; 2 «один хлѣбъ»; *бухан* = *буханець* (Грінченко, I, с. 117); ще в одному лексикографічному джерелі XIX ст. зазначено лексеми «буханець», «буханка», «буханка» зі значенням «булка... (невеличка, кругла)» (У-С, I, с. 52).

У жодному творі не зафіксовано лексему «бухан». Демінутив «буханець» виявлено у творах сімох авторів: *І ласоці все тільки їли... Пухкі з кав'ярком буханці...* (І. Котляревський); *Коли не забредеш к Мірошнику бувало, У його є і хліб, і сіль, і сало, Чи то в скоромний день – із маслом буханці...* (Є. Гребінка); *Вже він і гречаники, і горохвяники, і млинці, і буханці, і пиріжки торгував...* (Г. Квітка-Основ'яненко); *А ти, стара, став на закуску книши гарячих та млинців; та витягай із печі гуску, давай из пару буханців* (С. Александров); *Дід мій (царство йому небесне! щоб він на тому світі їв самі тільки буханці тиєничні та маківники в меду) умів прегарно розповідати.* (М. Гоголь); – *Як їла хліб з остюками, то й усе добре було; а перейшла на буханці, то у ніс закололи: пішла на сина жалітись!! – винуватили Мотрю одні* (Панас Мирний); *Пекарня і справді чудова: тут і паляниці, і книші, і папушники, буханці, вергуни, калачі, пампухи, балабушки, а до того сало, ковбаси, драглі, смажена рибка, валяна рибка, маківники – усякі найдки і присмаки!* (Марко Вовчок); *Приніс йому яблук і буханець хліба, і його тягнуло вперед до нього* (О. Кобилянська).

Демінутив «буханочка» вжито в одному аналізованому тексті: *Тишилася добутокм, думаючи: «Спечу йому два малі колачі й зо два буханочки хліба, а рештою поділюся...»* (О. Кобилянська). Він утворився від форми жіночого роду *буханка* (СУМ, I, с. 267), яка виникла в процесі функціонування слова. Саме вона і є в сучасній мові найактивнішою серед усіх зазначених вище.

Балабушка. У «Словнику української мови» слово зафіксовано з таким значенням: «змени.-пестл. до балабуха», *балабуха* «Невелика булочка» (СУМ, I, с. 93). Слово «балабуха» розтлумачено в словнику як «кліючка съ чеснокомъ» (Б-Н, с. 50). Слово вдалося знайти в одного автора: *Пекарня і справді чудова: тут і паляниці, і книші, і папушники, буханці, вергуни, калачі, пампухи, балабушки, а до того сало, ковбаси, драглі, смажена рибка, валяна рибка, маківники – усякі найдки і присмаки!* (Марко Вовчок). Назва цього хлібобулочного виробу активна в сучасній українській мові.

Книш. У тлумачному словнику XX ст. знаходимо таке значення: «Вид білого хліба з загорнутими всередину краями та змазаного салом або олією» (СУМ, IV, с. 198). У словниках XIX ст. тлумачиться як «Калачь. Пирогъ без начинки. Сайка» (Б-Н, с. 186); «стульні» (Гоголь); «булка,

паляниця (з лапками загнутими, помазана олією з цибулею)» (У-С, I, с. 52); «пиріг з кропом і цибулею» (УС, III, с. 37).

Поширеність цього виробу засвідчує її представленість у творах десятих авторів: *І зараз миттю всі пустились Горілку, м'ясо купувать, Хліб, бублики, книшії вродились...* (І. Котляревський); *Положила курку варену, три в'язки бубликів, буханець, два книша та зверху п'ятаковий медяник та узяла материну калитку з грішми, щоб старцям подати...* (Г. Квітка-Основ'яненко); *А за тим настигли сестри, куми, то зовици; Залобки книши побгали, стульни її паляниці...* (М. Макаровський); *А ти, стара, став на закуску книшиив гарячих та млинців; та витягай із печи гуску, давай из пару буханців* (С. Александров); *Коли не забредеш к Мірошнику бувало, У його є і хліб, і сіль, і сало, Чи то в скоромний день – із маслом буханці, Книшиї, вареники і всякі лагоминки...* (Є. Гребінка); *...Да й лізе до труни, й дає йому книшиів, Які б сам біс, хіба скривившися, поїв* (П. Білецький-Носенко); *На щастя, стара моя догадалася поставити на стіл гарячий книш з маслом* (М. Гоголь); *Пекарня і справді чудова: тут і паляниці, і книшиї, і папушники, буханці, вергуни, калачі, пампухи, балабушки, а до того сало, ковбаси, драглі, смажена рибка, валяна рибка, маківники – усякі наїдки і присмаки!* (Марко Вовчок); *А тепер вони у одній світлиці, Їдять з медом пухкі книшиї й паляниці...* (М. Старицький); – *Мовчи та дши! – Озвася у куточку Книши* (Л. Глібов).

Калач, колач. Слово «калач» так тлумачиться у «Словнику української мови»: «Білий хліб особливої форми, випечений із крученого й переплетеного тіста» (СУМ, IV, с. 75). З таким же значенням слово зафіксовано і в лексикографічному джерелі XIX ст. (Грінченко, II, с. 210). Вид цього хлібобулочного виробу був настільки поширений, що навіть була спеціальна людина, яка пекла саме калачі. Це збережено в українських прізвиськах: *Калашиникъ* «пекарь, д'ялаючий калачі» (Грінченко, II, с. 210).

Назву цього хлібобулочного виробу зафіксовано в семи творах: *За те твій пан дає на харч До схоти всяку лагомину Махан що лучиший за свинину А за сухар – м'який калач* (М. Макаровський); *Тоді братчики з веселим гуком підняли діжки з медом та з горілкою, узяли стужку з калачами да й повели Кирила Тура до обіду* (П. Куліш); *В Палажчиній торбі була й паска, і чималий калач, і сало, і сіль, і навіть крашанки* (І. Нечуй-Левицький); *Пекарня і справді чудова: тут і паляниці, і книшиї, і папушники, буханці, вергуни, калачі, пампухи, балабушки, а до того сало, ковбаси, драглі, смажена рибка, валяна рибка, маківники – усякі наїдки і присмаки!* (Марко Вовчок); *Агусі, маленька, заплач – батько спече калач!* (І. Карпенко-Карий); *Не шкода мені тієї навучки, котра скидається на приказку "цить, не плач, мати спече калач, медом помаже, тобі покаже, а сама з'їсть"...* (М. Кропивницький). В одному творі виявлено фонетичний варіант «колач»: *Несла муку, з якої мала спекти колачі і хліб для рекрута, а далі й інші речі, які ще в останній хвилі передала за її намовами стурбована мати* (О. Кобилянська). В одного автора зафіксовано демінутив «калачик»: *Давай, тьотка, калачиків, да проворно!* (Марко Вовчок). У сучасній мові слово активне.

Булка. У сучасній українській мові це слово вживано в такому значенні: «Хліб з білого пшеничного борошна» (СУМ, I, с. 253), *булочка* – «зменш. до булка» (СУМ, I, с. 254). У словнику Б. Грінченка зафіксовано такі подібні тлумачення: 1. «булка, белый хлѣбъ»; 2 «отдельный хлѣбъ» (Грінченко, I, с. 109)

Назву виявили в текстах чотирьох авторів: *Хто живе чесно і годується трудами своїми, тому і кусок черствого хліба смачніший од м'якої булки, неправдою нажитої* (І. Котляревський); *Там перекупки з булками, А тут дві різниці...* (С. Руданський); *Виймає з-за пазухи пляшку з горілкою, другу з ромом, булку, рибу і кладе на стіл* (І. Карпенко-Карий); *Тої самої ночі з п'ятниці на суботу снить Юрій у пана Куби в місті, що я прийшла до нього і дала йому одну булку, а одну затримала собі* (О. Кобилянська).

У трьох авторів зафіксовано демінутив «булочка»: *Так хіба ось що зробимо: купи лишень її кав'яру солоного та булочку, нехай вона поїсть* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Завтра в мене булочки свіженькі, тепленькі...* (Марко Вовчок); *Аби я раз булочку собі купила, то й то ні!* (О. Кобилянська).

Пампух. Ця назва хлібобулочного виробу зафіксована у «Словнику української мови» з ремаркою *заст.* зі значенням «Пампушка» (СУМ, VI, с. 36). У лексикографічних джерелах XIX ст. знаходимо: *пампуха, пампушка* «маленької пухкої хлѣбець» (Б-Н, с. 270); *пампух, пампуха* «родъ пышки – печеной или вареной», ум. *пампушка, пампушечка* (Грінченко, III, с. 90-91). Слово виявлено в творах двох авторів: *А пампухи з медом? Солодкі...* (Марко Вовчок); *А тамтого року, коли я на Андрія несла воду в роті з великої керниці, щоб спекти пампух, знаси?* (О. Кобилянська). Назва пасивна в сучасній мові.

Пампушка. Лексикографи ХХ ст. так тлумачать слово: «Невелика кругла булочка з пшеничної, житньої або гречаної муки» (СУМ, VI, с. 37). Це демінутив від *«пампуха»*, який утворився флективним способом від відповідного слова чоловічого роду. Назву цього хлібобулочного виробу знайшли у творах двох авторів: *«Ось вам і приношення, Афанасію Івановичу!»* – промовила вона, ставлячи на стіл полумиски і манірно застібаючи свою кофту, що наче ненавмисно розстебнулася: *«варенички, галушечки пшеничні, пампушечки, товченички!»* (М. Гоголь); *Коли не забредеш к Мірошнику бувало, У його є і хліб, і сіль, і сало... Пампушки з часником, гречаники, стовтці* (Є. Гребінка). У мовленні сучасних українців саме цей демінутив є активним.

Сухар. У сучасній українській мові слово має таке значення: «Висушений шматок хліба, булки» (СУМ, IX, с. 863), таке ж воно було і в ХІХ ст. (Грінченко, IV, с. 232). Ця лексема зафіксована у творах шістьох авторів: *...І всі строжили сухарі...* (І. Котляревський); *Так от якого нам ти підпустив тхора, Що я зосталася з дітьми без сухаря!* (П. Гулак-Артемівський); *Узяв – і кинув геть: "Я думав – з сухарями!"* (Л. Боровиковський); *У другий мішок вклала мати сухарі та деяку харч* (І. Нечуй-Левицький); *– Запряжи, – каже, – добродію, пару коней, візьми хоч той віз, що було сухарі в поході восім, да повези наших прачок до Трубайла* (П. Куліш); *А наш брат часто і замість цього совусу тільки посовається по лаві, умне цвілого сухаря, та й... спасибі Богові за хліб та сіль* (М. Кропивницький). Демінутив *«сухарець»* розміщено як в словнику ХХ ст. (СУМ, IX, с. 864), так і ХІХ (Грінченко, IV, с. 232). Виявлено в одного автора: *Сухарець заскрипів в зубах, неначе десь під підлогою хрущала зубками миша* (І. Нечуй-Левицький). Лексема активна в сучасній мові. Для зменшеної форми слова вживають *сухарик* (СУМ, IX, с. 864).

Потанці. Укладачі тлумачного словника так пояснюють це слово: 1. «Підсушений невеличкими шматочками хліб, який їдять з гарячою рибною юшкою, молоком, водою тощо»; 2. «Змащені жиром і підсмажені скибочки хліба; грінки» (СУМ, VII, с. 397). Лексикографи ХІХ століття зафіксували таке значення: «Тюря, хлѣбъ крошений съ водою и солью» (Б-Н, с. 294); «маленькіє сухарики, которые ѣдятъ съ горячей ухой, также съ медовой сытой» (Грінченко, III, с. 375). Слово виявлено в творах двох авторів: *...І послі б з мирною душею Лигав потанці і книші...* (І. Котляревський); *«А я у молочко потанців нароблю!»* – Сказала Хівря тут (Л. Боровиковський). Зараз слово неактивне.

Малай. У тлумачному словнику подано таке значення слова з відповідною ремаркою: *діал.* «Вид хліба з кукурудзи, гороху або проса» (СУМ, IV, с. 605). Цю лексему зафіксовано в одній авторки, яка родом з Буковини й у цьому творі розповідала про події, які трапилися там: *Спечить кілька хлібів або малай, доложить кусень сиру й масла, а як маєте солонини, то дайте й солонини; принесить до мене, і я або Ілія передамо йому* (О. Кобилянська). Знаходимо лексему й в діалектному словнику буковинських говірок зі значенням «Вид хліба з кукурудзяного борошна» (СБГ, с. 274). На всю територію України слово не поширилося, тому що в інших регіонах не пекли взагалі або пекли спорадично хліб з кукурудзяного борошна, і, відповідно, не виникала потреба в номінації цього хлібобулочного виробу.

Бублик. У тлумачному словнику української мови це слово зафіксовано з такими значеннями: «Круглий крендель із заварного тіста, що має форму кільця» (СУМ, I, с. 244). П. Білецький-Носенко так пояснює лексему: «круглой, кольцеобразный крендель изъ пшеничной муки, сперва обваренный, а потомъ спеченный» (Б-Н, с. 63); з таким же значенням її зафіксовано й в інших джерелах (Маркевич, 151; Грінченко, I, с. 104). Вдалося виявити слово у творах дев'ятьох авторів: *...І їли бублики, кав'яр...* (І. Котляревський); *...І красти бублики шатнули школярі...* (Є. Гребінка); *Мотря вискочила з хати, поодиімала од дітей бублики та й кинула собакам* (І. Нечуй-Левицький); *...трохи далі, сидячи, хропла перекупка з кременями, синькою, дробом та бубликами...* (М. Гоголь); *Хто йде, їде – не минає: Хто бублик, хто гроші...* (Т. Шевченко); *А це ріжки й горіхи, а ось бублики* (І. Карпенко-Карий); *Свекор бубликом манів – не хоче!* (Марко Вовчок); *Ой бублики гаряченькі, ой бублики свіжі, З таким, з маком і з яйцями, це й смачні до їжі!* (М. Старицький) *От бублики гаряченькі,*
з
мачком... (Г. Квітка-Основ'яненко).
З останніх речень можемо зрозуміти, що бублики могли пекти з маком, на яйцях.

У двох творах виявлено два демінутиви: – *А ось це осталося Півбубличка!* (Т. Шевченко); *А бублички не до смаку?* (Марко Вовчок). Зараз слово активне.

Пиріг. У сучасній мові слово функціонує з таким значенням: «Печений виріб із тіста з начинкою» (СУМ, VI, с. 356). З аналогічним значенням його подано і в словнику ХІХ ст. (Грінченко, III, с. 152). Цю лексему зафіксовано в творах одинадцятьох авторів: *Пожалуй, на*

проводити наносять сюди на гроби чимало чого: чи куті, чи буханців, чи крашанок, чи **пирогів**; так нічого з того нашому братчикові і не достається за вашими попами та дяками (Г. Квітка-Основ'яненко); ...я повимитаю, прихвачусь мерціей до тиста, **пирог**и побгаю... (М. Макаровський); А що квасоли та гороху, Борщу, капуста, **пирог**ив, Було всього, ще й не потроху, Аби-б хто на здоров'я ив (С. Александров); Що язики! Не вимовчать ніколи, А добрі **пирог**и Не вороги; Не слід цуратся хліба й солі (Л. Глібов); Було, всі дні На черені Пряжусь та позіхаю, То шість разів До **пирогів** Із печі я злізаю (П. Гулак-Артемівський); Чи вже ж мої **пирог**и та недобрі? (Марко Вовчок); Що то за **пирог**и, якби ви тільки знали! (М. Гоголь); Мотря вносе вечерю і ставить на столі, між іншими пляшками з горілкою, **пирог**и і сметана (І. Карпенко-Карий); Оноді, здибавши Марію недалеко Домніки, сміялася їй у лице й кликнула: «Добрі були **пирог**и на поминках, матушко!» (О. Кобилянська); Оця хатина моя, садок мій, різниці мої; щодня печеня, **пирог**и з **печінкою** (І. Нечуй-Левицький). Дід здихнув і не чув, як **пиріг** з його рук випав, – одна **ягода** викотилась з середини і покотилась травою (Панас Мирний); Дома **пирог**и з **маком** та вареники з урдою троцить, а тут – пальчини. (М. Старицький). Можемо зрозуміти з контексту, що пироги могли бути з **печінкою**, **ягодами**, **маком**. Слово активне в сучасній мові.

Пиріжок. У сучасній українській мові слово має таке значення: «Маленький пиріг, звичайно овальної форми» (СУМ, VI, с. 356). З таким же значенням його зафіксував Б. Грінченко (Грінченко, III, с. 152). Вдалося знайти цю назву хлібобулочного виробу у творах п'ятьох авторів: ...І щоб к ним лучче підмоститься..., То піднесла їм **пиріжок**. (І. Котляревський); **Пиріж**ки вона, любі читачі, на диво добре пече; **кращих пиріжків** ви ніде не їстимете (М. Гоголь); У вас у піст і грибки й опеньки, і рибка й варення, і узвар і кутя, й **пиріж**ки з усякою начинкою (І. Нечуй-Левицький); За ними підтюпцем поспішали з **пиріж**ками, з печеним м'ясом, з вареними хляками, горохв'яниками й усякими ласощами, чого тільки душа забажа на снідання (Г. Квітка-Основ'яненко); Чого ж се так, що у Тараса часом Буває добрий борщ із м'ясом Та з начинкою **пиріж**ки? (Л. Глібов). Зараз мовці активно використовують цю лексему.

Корж. У тлумачному словнику XX ст. зафіксоване таке значення лексеми: «Плоский круглої форми виріб із прісного тіста» (СУМ, IV, с. 289); у джерелах XIX ст. знаходимо: «опреснокъ (!), сухой запеченный прѣсный блинъ изъ муки» (Б-Н, 192); «родъ лепешки» (Грінченко, II, с. 283). Вдалося знайти слово у чотирьох авторів: Дали значки їм з хоругвою, Бунчук і бубни з булавою... Муки, тиона, ковбас, **коржів** (І. Котляревський); Хомиха качала **корж**, а очей не зводила з сина (І. Нечуй-Левицький); Які страшні мішки! нехай понабивано їх самими гречаниками та **корж**ами, і то добре... (М. Гоголь); Сьогодні бажа молошної каші, а завтра вже і не треба, давай їй **корж**а з салом (Г. Квітка-Основ'яненко).

Коржик. У сучасній українській мові слово має таке значення: «Печиво з тіста (з цукром або на меду), переважно у формі кружечків» (СУМ, IV, с. 289). У словнику Б. Грінченка знаходимо тлумачення «ум. от **коржъ**» (Грінченко, II, с. 283), хоча з наведених нижче прикладів зрозуміло, що вже в XIX ст. цим словом називали такий же хлібобулочний виріб, що й зараз. Воно зафіксовано в текстах чотирьох авторів: І ласощі все тільки їли, Сластиони, **корж**ики, стовпці, Варенички тиеничні, білі... (І. Котляревський); Взяла у холодочок завела, Та **корж**иком погодувала, Свіженьким **корж**иком (Т. Шевченко); Матушка дала бабиним онукам **корж**иків та бубликів, печених з сахаром (І. Нечуй-Левицький); Покійні мої мамонька часто, було, годують вас **корж**иками або вертутою, як заходите до нас з охоти (М. Кропивницький). З наступного тексту можемо зрозуміти, з якими саме прянощами могли пекти цей виріб: Може, **корж**ики з мигдалями? (І. Нечуй-Левицький). У сучасній мові слово активне.

Сластьон У тлумачному словнику української мови це слово зафіксовано з такими значеннями: «Пампушка з пшеничного борошна, смажена в олії, обсипана цукром або полита медом» (СУМ, IX, с. 349). Лексикографи XIX ст. так тлумачили слово: «Пряженецъ. Пышка, пирожное, спеченное въ масле» (Б-Н, с. 331); «Родъ оладий» (Грінченко, IV, с. 149). Ця лексема зафіксована у творах чотирьох авторів: І ласощі все тільки їли, **Сластьони**, **корж**ики, стовпці, Варенички тиеничні, білі... (І. Котляревський); **Сластьони** икварились... (Є. Гребінка); ...вона-бо пекла і бублики, і **сластьони**, а около сього діла не можна чисто ходити... (Г. Квітка-Основ'яненко); Тимчасом по ятках почало потроху ворухитись: забряжчали пляшками жидівки; то в одному місці, то в другому клубками повалив дим, і по всьому табору пішов дух гарячих **сластьонів** (М. Гоголь). У сучасній мові слово належить до пасивної лексики.

Стовп'єць. Укладачі тлумачного словника XX ст. так пояснюють цю назву: «Печиво циліндричної форми з гречаного борошна» (СУМ, IX, с. 721). У лексикографічних джерелах XIX ст.

знаходимо таке значення: «Гречневикъ, испеченный изъ гречневой муки съ постнымъ (!) маслом» (Б-Н, с. 342); «гречневики» (М. Гоголь); «родъ печенья: гречишникъ въ роде опрокинутого стаканчика съ узкимъ доньшкомъ» (Грінченко, IV, с. 208). Слово виявлено в трьох творах: *І ласоці все тільки їли, Сластьони, коржики, стовпці...* (І. Котляревський); *Коли не забредеш к Мірошнику бувало, У його є і хліб, і сіль, і сало... Пампушки з часником, гречаники, стовпці* (Є. Гребінка); *Пішов, сердега, дальш, чуприну чухаючи, і каже собі: «Урагова баба скупа! Та дарма! Я й стовпців наїмся»* (Г. Квітка-Основ'яненко). У сучасній українській мові слово неактивне.

Медя́ник. У тлумачному словнику української мови це слово зафіксовано з таким значенням: «Медовий коржик» (СУМ, IV, с. 666). У словнику XIX ст. тлумачиться як «медовий пряникъ» (Грінченко, II, с. 415). Лексему зафіксовано в творах трьох авторів: *Діти вкрили хустку, як мухи мед, а в тій хустині було всякого добра: і горіхи з насінням, і груші, й яблука, ще й медяники* (І. Нечуй-Левицький); *Заплакала, пішла шляхом, В Броварях спочила Та синові за гіркого Медяник купила* (Т. Шевченко); *Вже він і гречаники, і горохвяники, і млинці, і буханці, і пиріжки торгував, кидався і на мочені кислиці, і на калені горіхи, і на медяники...* (Г. Квітка-Основ'яненко).

Ці ж автори вжили лексему в деминутивній формі: *Бідна Векла, глядячи на неї, журиться; накупить їй і горішків, і медяничків, і тарані, і гороху їй спряже... покинуть, бачить, що другі дівчата їдять, а вона й байдуже!* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Йому медяничок, А їй немудрую хустину, Собі ж несе на постолі Ременно доброго* (Т. Шевченко). У мовленні сучасних українців слово неактивне.

Маківні́к, маковні́к. «Коржик із маком та медом // Довгий листковий пиріг із маком; струдель» (СУМ, IV, с. 602). Б. Грінченко так пояснює слово: «лепешка изъ меду и маку» (Грінченко, II, с. 399). Лексему виявлено у творах трьох авторів: *В мене ж є й горішки, є мед і мак; була б спекла маківників* (І. Нечуй-Левицький); *Наша пляшка й чарка, наша вечеря, а ваше мед-вино, горілочка, маковники та медяники* (І. Нечуй-Левицький); *Дід мій (царство йому небесне! щоб він на тому світі їв самі тільки буханці тиеничні та маківники в меду) умів прегарно розповідати* (М. Гоголь); *Продає тут маківники якась огрядна молодиця у синій корсетці, зав'язана чорною хусткою з червоною габою* (Марко Вовчок).

В одному творі виявлено деминутив: *Такі-то думки взяли Олесю; а до неї підійде то Ганна, то Мотря, то Явдоха, все знайомі, ще дівчатами гуляли; і говорять до неї привітно, і про діток розпитують; та бубличка їм дає, друга маківничка* (Марко Вовчок). У І. Нечуя-Левицького спостерігаємо варіанти *маківники/маковники*. У сучасній українській мові слово неактивне.

Млинéць. У сучасній мові слово називає «Тонкий коржик з рідкого тіста, спечений на сковороді» (СУМ, IV, с. 764); у XIX ст. мало таке ж значення (Б-Н, с. 226; Грінченко, II, с. 435). Лексему виявлено у творах чотирьох авторів: *Вже він і гречаники, і горохвяники, і млинці, і буханці, і пиріжки торгував* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Уклав вареники з пивсотни, Та до млинців ище прийнявсь...* (С. Александров); *На Меланки, проти Нового року, побігла Марина слухати під вікна з першим млинцем* (І. Нечуй-Левицький); *«Подавай сюди млинця! Подавай, кажуть тобі, негіднику!»*, – промовив грізний учитель... (М. Гоголь). Із наступних прикладів можемо зрозуміти, з якого борошна випікали млинці й з чим їх споживали: *Чуб не без таємної втіхи бачив, як коваль, що нікому на селі у вус не дув, згинав у руці п'ятаки й підкови, як гречані млинці, той самий коваль лежав тепер коло ніг у нього.* (М. Гоголь); *...хазяйка подавати стала Из масломъ пшонянихъ млинців. Ище поставила гарячих Вареники в чавуни, Та холодцю з нижок свинячих: Воно-ж аж пахне все мени!* (С. Александров). У сучасній мові слово активне.

Блин, блине́ць. Сучасні мовознавці не відносять цю назву й деминутив до літературних. Однак у мовленні українців вони набули значного поширення, функціонують синонімічно з назвою й деминутивом «млинець», «млинчик». У Б. Грінченка *блин, блинець* подано як синонімічні до *млинець* (Грінченко, I, с. 74, II, с. 435); у словнику М. Уманця, А. Спілки російське *блинь* українською перекладено як *млинець, блин, блинець* (У-С, I, с. 35). Слово використали в текстах два автори: *І ще одно він щастя мав – Розумну жінку Бог послав; Без неї чоловік – неначе блин без масла, Як примовляє кум Гордій* (Л. Глібов); *Коли не забредеш к Мірошнику бувало, У його є і хліб, і сіль, і сало... У п'ятницю – просі, з олією блинці...* (Є. Гребінка). З контексту розуміємо, що *блини, блинці* могли їсти з *маслом, олією*.

Гречя́ник. В академічному словнику лексема пояснюється так: «Хлібний виріб з гречаного борошна» (СУМ, II, с. 164). У Б. Грінченка зафіксовано таке значення: «родъ хлеба изъ гречневой муки» (Грінченко, I, с. 315). У перекладному словнику XIX ст. назву виробу також зафіксовано зі значенням «млинець з гречки» (У-С, I, с. 35). Назву цього хлібобулочного виробу знайдено у трьох творах: *Дьоготь і в шерітвасах, і в мазницях; продавались і самі квачі; а побіля їх стояли бублики,*

буханці, горохвяники, **гречаники**; носили у ночовочках печеню, шматками покраяну: на скільки тобі треба, на стільки й бери (Г. Квітка-Основ'яненко); Коли не забредеш к Мірошнику бувало, У його с і хліб, і сіль, і сало... Пампушки з часником, **гречаники**, стовтці (Є. Гребінка); Які страшні мішки! нехай понабивано їх самими **гречаниками** та коржками, і то добре... (М. Гоголь). Зараз слово пасивне.

Горохвяник. Укладачі академічного словника так пояснили цю назву хлібобулочного виробу: «Млинець з горохового борошна» (СУМ, II, с. 137). Мовознавці XIX ст. зафіксували лексему з такими значеннями: «Изъ гороховой муки спеченый столбчикъ, который ѣдят съ постнымъ масломъ» (Б-Н, с. 104); **горохвяник** «лепешка изъ гороха» (Грінченко, I, с. 315); **горохвяник** «пиріг з горохом» (УС, III, с. 37). Слово виявлено у творах двох авторів, в одного з них – демінутив: *За ними підтюцтем поспішали з тиріжками, з печеним м'ясом, з вареними хляками, горохвяниками й усякими ласоцями, чого тільки душа забажа на снідання* (Г. Квітка-Основ'яненко); *І родзників купи, і рогозу купи, і горохвяничків... і кав'яру... і пасльону... і усього ласого...* (Г. Квітка-Основ'яненко). Сучасними мовцями ця назва активно не використовується.

Ріжбк. У «Словнику української мови» подано таке значення цього слова: «Солодка булочка або інші які-небудь ласощі, подібні формою до рога (у 1 знач.)» (СУМ, VIII, с. 559). Цю назву вдалося знайти у двох творах: *Тут вона й почне вигадувати: і медяничків, і ріжків, і мочених кисличок; а далі, як уже бачить, що мужик потратив чималу суму грошей, та вже тоді і закричить пробі: «Купи нову запаску!»* (Г. Квітка-Основ'яненко); *На тобі ріжка! Їж. Я вже одного з'їла. Солодкий-солодкий!* (І. Карпенко-Карий).

Пундик. В академічному словнику лексема пояснюється так: 1. «рід печива або пиріжків»; 2. *перев. мн., розм.* «смачна їжа, ласощі» (СУМ, VIII, с. 388). У лексикографічних джерелах XIX ст. тлумачиться так: «Родъ пирожнаго. Кушанье: слои тѣста, переложенные поджареннымъ на постномъ маслѣ лукомъ и испеченные» (Грінченко, III, с. 499); «солодке печиво» (УС, III, с. 36). Його використали в мовленні двоє авторів: *Латин по царському звичаю Енею дари одрядив:... Горіхів кївських смажених, Полтавських пундиків пряжених...* (І. Котляревський); *Їй же богу, оця компанія подобається мені більш, ніж компанія наших, дуже вже звичайних, аж пісних паннів; там все на пундиках та на цукерках, а тут схочеш – вицпнеш, як тобі уподобно, – сказав Прушинський й з тими словами вицпнув Василену за руку* (І. Нечуй-Левицький). Зараз слово належить до рідковживаних.

Стулень. Слово зафіксовано в тлумачному словнику зі значенням «пиріг без начинки» (СУМ, XI, с. 803), але в сучасній мові неактивне. У лексикографічних джерелах XIX ст. розтлумачено так само (УС, III, с. 37). Знайшли приклад в одного автора: *А за тим настигли сестри, куми, то зовици; Залюбки книши побгали, стульни й паляниці...* (М. Макаровський).

Верту́та. Лексикографи XX ст. пояснюють назву так: «Печиво з коржа, змазаного начинкою і скрученого трубою» (СУМ, I, с. 334). Слово виявлено в одному творі: *Покійні мої мамонька часто, було, годують вас коржиками або вертутою, як заходите до нас з охоти* (М. Кропивницький). Зараз слово належить до пасивної лексики.

Папушник. Укладачі академічного словника так тлумачать цю назву: «Вид печива із пшеничного дріжджового тіста» (СУМ, VI, с. 59). Назву цього виробу виявлено в творі одного автора: *А на дорозі це треба забігти у пекарню, та дечого там купимо – папушника, чи цю* (Марко Вовчок). У цього ж автора знаходимо демінутив: – *Берить от сього папушничка, – радить Хаткові удівонька, – може, мені спасибі скажете...* (Марко Вовчок). У мовленні сучасних українців слово неактивне.

Мандрі́ка. У «Словнику української мови» подано такі значення цього слова: «Виріб із сиру та тіста, що має форму коржика; вид сирника» (СУМ, IV, с. 617). П. Білецький-Носенко записав таке: «Лепешка изъ сыру (!) и муки, спеченная на масле, въ день св. Св. апостоль Петра и Павла» (Б-Н: 219). Цю назву вдалося знайти тільки в одному творі: *...панич убрав аж н'ять мандрик* (*Сирників.) та горщечок масляків...* (Г. Квітка-Основ'яненко). Зараз слово належить до пасивної лексики.

Маторже́ник. У «Словнику української мови» лексему зафіксовано з позначкою *діал.* з таким значенням: «Корж із маком» (СУМ, IV, с. 652). Вдалося знайти цю назву в одного автора: *Оце напхала мішок харчів для себе й погонича: і хліба й паляниця, і хліба і до хліба, і сала й масла, і цибульки й ковбасок, і шинку, і чаю й сахару і напекла маторжеників та мнишиків* (І. Нечуй-Левицький). Слово належать до пасивної лексики.

Мнішки. Лексикографи ХХ ст. внесли цю назву до реєстру словника з ремарками *мн., заст.* зі значенням «Варені коржики із сиру з борошном» (СУМ, IV, с. 766). Слово вдалося знайти тільки в одному творі: *Оце напхала мішок харчів для себе й погонича: і хліба й паляниця, і хліба і до хліба, і сала й масла, і цибульки й ковбасок, і шинку, і чаю й сахару і напекла маторжеників та мнішки* (І. Нечуй-Левицький). У сучасній мові слово неактивне.

Хрусти. Укладачі тлумачного словника так пояснюють цю назву: «Смажене в смальці або олії солодке печиво, що має форму продовгуватих смужечок» (СУМ, XI, с. 159). Слово виявлено тільки в одному творі: *Набравши на тарілку тиріжків та хрустів ради гостя, вона незабаром вступила до Масюків* (І. Нечуй-Левицький). Слово в мові неактивне, сучасні українці використовують демінутив «хрустики», зафіксований і в тлумачному словнику (СУМ, XI, 159).

Вергуні. У «Словнику української мови» подано такі значення цього слова: «Смажене в смальці або олії солодке печиво, що має форму продовгуватих смужечок» (СУМ, I, с. 327). Назву вдалося виявити в одному творі: *Пекарня і справді чудова: тут і паляниці, і книші, і папушники, буханці, вергуни, калачі, пампухи, балабушки, а до того сало, ковбаси, драглі, смажена рибка, валяна рибка, маківники – усякі найдки і присмаки!* (Марко Вовчок). Зараз українці активно не використовують це слово.

Шулік. Укладачі тлумачного словника так пояснюють цю назву: «Коржі, политі медом з розтертим маком» (СУМ, XI, с. 560). Лексикографи ХІХ ст. зафіксували лексему з такими подібними значеннями: «постное кушанье изъ пшеничныхъ опресноковъ (!), разламанный на кусочки (!); тора съ медовой ситою и тертымъ макомъ» (Б-Н, с. 402); «кусочки прѣсной лепешки (коржа), политые растертымъ подслащеннымъ макомъ» (Грінченко, IV, с. 517). Слово виявлено у двох творах: *Тут їли розній потрави... І з маком медовий шулик* (І. Котляревський); *Носата, щоб підняти на сміх куму тикату, Всю траву смачную да гарную на вид: Із м'ясом ковтуни, галушки, шуляки, Зложила в узкій да довгій глеку...* (П. Білецький-Носенко). У сучасній мові слово належить до пасивної лексики.

Висновки та перспективи подальших розвідок з цього питання. Отже, у творах української літератури ХVІІІ-ХІХ ст. виявлено 36 назв хлібобулочних виробів. Найчастіше використовували такі: *хліб, паляниця, книш, калач, тиріг, бублик.*

14 назв, 39 %, є активними в сучасній українській мові: *хліб, паляниця, балабушка, калач, булка, пампушка, сухар, бублик, тиріг, тиріжок, корж, коржик, млинець, блин.*

22 назви, 61 %, відносяться до пасивної лексики, що дозволяє вважати їх історизмами та архаїзмами: *буханець, книш, пампук, потапці, малай, сластьон, стовпець, медяник, маківник, гречаник, горохвяник, ріжок, пундик, стулень, вертута, папушник, мандрика, маторженик, мнішки, хрусти, вергуни, шулік.*

Від деяких назв утворювалися демінутивні форми, наприклад: *бубличок, булочка, паляничка, хлібець.* Жодної аугментативної форми не зафіксовано.

Перспективним вважаємо подальший кількісний, лексико-семантичний, а також етимологічний аналіз назв страв і напоїв у творах українських письменників.

Список умовних скорочень:

діал. – діалектне; заст. – застаріле; зменш. – зменшене; зменш.-пестл. – зменшено-пестливе; знач. – значення; мн. – множина; перев. – переважно; розм. – розмовне.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Болібрux Л. Хліб в обрядово-звичаєвій структурі традиційного весілля бойків. *Народознавчі зошити*. 2012. № 1. С. 19–26.
2. Борис Л. Назви хлібних виробів у буковинських говірках. *Науковий вісник Чернівецького університету* : зб. наук. праць / наук. ред. Б. І. Бунчук. Чернівці : Чернівецький над. ун-т, 2013. Вип. 661–662 : Слов'янська філологія. С. 170–176.
3. Вікторіна О.М. Назви перших страв в українській мові (на матеріалі творів письменників ХVІІІ-ХІХ ст.). *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Серія «Філологія», 2021, 46, 24–32.
4. Волошинова М.О. Назви страв із борошна в українських східнословобожанських говірках. *Лінгвістика* : зб. наук. пр. Луганськ, 2011. № 1. С. 32–41.
5. Ганудель З. Лексика хліба в українських говорах Східної Словаччини. *Затиски наукового товариства КСТУ*. Пряшів, 1978. № 6. С. 127–173.

6. Гнатюк В. Народна пожива і спосіб її приправи. *Матеріали до українсько-руської етнології* / за ред. Хв. Вовка. Т. І. Л., 1899. С. 96–110.
7. Дроботенко В. Ю. Семантичні назви весільного хліба у східностепових говірках. *Лінгвістичні студії* : зб. наук. пр. Донецьк : ДонДу, 1997. Вип. 3. С. 155–158.
8. Загнітко Н.Г. Назви хліба та його частин у східностепових говірках Донеччини. *Лінгвістика* : зб. наук. праць / наук. ред. В.Д. Ужченко. Луганськ: ЛНПУ ім. Т. Шевченка, 2007. Вип. 2 (12). С. 81–86.
9. Кацалапенко К.В. Назви хліба в календарній обрядовості Східного Поділля. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 10. Проблеми граматики і лексикології української мови : зб. наук. праць / відп. ред. М. Я. Плющ. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2008. Вип. 3, кн. 2. С. 101–106.
10. Магрицька І. В. Назви весільного печива в українських східнословобожанських говірках. *Вісник Луган. держ. пед. ун-ту імені Тараса Шевченка*. 1999. № 5. С. 78–89.
11. Мазур Г. Найменування великоднього хліба в українських говірках Карпат. *Гуцульські говірки. Лінгвістичні та етнолінгвістичні дослідження*. Львів, 2000. С. 157–165.
12. Маркевич М. Простонародная кухня, десертъ и напитки. *Обычаи, повѣрья, кухня и напитки малороссіянъ*. Київ, 1860. С. 160–171.
13. Різник В. Назви хліба та його частин у говірках надсянсько-наддністрянського суміжжя (в контексті південно-західного та північного наріч). *Волинь-Житомирщина: Історико-філологічний збірник з регіональних проблем*. Житомир, 2010. № 22 (II). С. 296–301.
14. Творун С. Українські обрядові хліби : на матеріалах Поділля. Вінниця: Книга-Вега, 2006. 96 с.: іл.
15. Чубинський П. Пища Малоруссовъ. *Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский край, снаряженной Императорским Русским Географическим Обществом* : [в 7 т.]. Санкт-Петербург, 1872–1878. 1877. Т. 7. С. 433–448.
16. Шелемех В. Назви хліба та його частин у говірках надсянсько-наддністрянського суміжжя (у контексті південно-західного та північного наріч). *Волинь – Житомирщина*. Житомир, 2010. № 22 (II). С. 296–301.
17. Яценко С.А. Назви продуктів харчування, страв і напоїв в українській мові XIV-XVII століть : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 2009. 242 с.

ДЖЕРЕЛА

- Б-Н** – Білецький-Носенко П. Словник української мови. Підготував до видання: Василь Німчук; Відп. ред. К. К. Цілуйко. Київ : Наук. думка; Київ : АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. 1966. 419 с.
- Ганудель** – Ганудель З. Лінгвістичний атлас українських говорів Східної Словаччини. Т. 1. Назви страв, посуду і кухонного начиння. Братислава – Пряшів : Словацьке педагогічне видавництво в Братиславі, Відділ української літератури в Пряшеві, 1981. 211 с.
- Гоголь** – Гоголь Н.В. Лексикон малоросійський // <http://feb-web.ru/feb/gogol/texts/ps0/ps9/ps9-4952.htm?cmd=p>
- Грінченко** – Грінченко Б. Словарь української мови : у 4 т. Київ, 1907–1909. Т. 1–4.
- Даль** – Даль В. Толковый словарь живого великорусского языка: у 4 т. / Вступ. ст. А.М. Бабкина, В.П. Вомперского. М. : Рус. яз., 1998. Т. 1–4. Наст. изд. воспр. изд. 1955 г., напеч. со 2-го изд. (1880–1882 г.).
- СБГ** – Словник буковинських говірок / За заг. ред. Н.В. Гуйванюк. Чернівці: Рута, 2005. 688.
- СУМ** – Словник української мови: у 11 т. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. К.: Наукова думка, 1970–1980.
- У-С** – Уманець М., Спілка А. Словарь російсько-український: у 4 т. Львів. 1893. Т. 1, 3.